

ՄԵԿԱՐԱՅԵՆԻՈՑ Բ. ԳՐԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ

ԹԱՐԳԱՄԱՆԻԹԻՆԵՐ

Քննական քառամասիրութիւն:

(ԸՄԻՆԻՄԻՆԻՆԻ)

§ 7. Հայերէն թարգմանութեան արժէքն ու որպիսութիւնը:

ԳԼՈՒԽ Բ.

Հ. 1. «Եւ գտանի այս գրեալ ի մատենս առաջինս». *Eúρισκεται δὲ ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς* = Եւ գտանի ի գիրքն: «Գրեալ» աւելցնելէ վերջ հարկ էր բնականաբար քաջահետաքննութեան համար «մատեն» գործածել. նոյն բառը դրած է նաեւ վարը հ. 13 նոյն իմաստ *ἀναγραφαί* փոխարէն, սակայն երկու դէպքի մէջ ալ Հայը վերագիր մը կը յաւելու, հոս՝ «առանջին», վարը՝ «հին» — կարծեմ ջանալով յունարէն *ἀπὸ* եւ *ἀνα* մասնիկներն բոլորովին չանտեսել: Թէեւ խոսիւն կը շարունակուի *βιβλός* = մատեն, եւ *γραφή* = գիր, բայց մատենագրութեան մէջ այս յիշեալն արդէն չնչին տարբերութիւնը չի յարգուիր. հմտ. հ. 4. — Դան Ժ, 21: — Հ. 2. «Կուռս քանդակեալս եւ պատկերս կերպարանեալս». յուն. *ἀγάλματα* = Ես ԺԺ, 3, Ի, 9 «պատկեր», բայց կը նշանակէ նաեւ «կուռք», բայց աստի հայը կրկին վերագիրներով — իրին բնութենէն հանուած — կը ճոխացնէ: — Հ. 3. «աղաչէր պատուիրանօք». *καὶ ἕτερα τοιαῦτα λέγων, παρέχεται* = «եւ այլ եւս նման բանիք յորդորէր». *παραχάλεω* = աղաչեմ. հրաւեր կարգամ. միտքարեմ. պատուիրեմ: Այս եղած է անշուշտ պատճառը, որմէ Հայը աղատ թարգմանութեան մղուած է: — Մի մոռանալ. *μή ἀποστῆναι* = մի մերժել, հմտ. երկ. Օր. Դ, 9: Հարկաւ ի նոյն կը յանդի, բայց այս թարգմանութիւնը նախընտրելի է, քանի որ հ. 2. «զի մի մոռացին» = *μή ἐπιλάθονται* ըսուած է արդէն, իսկ հոս սրտիւ ու գործով օրէնքին փարելու կը յորդորէ մարգարէն: Տարակոյս չկայ, որ Հայը հ. 2. վերատարած է: — Հ. 5. «Ընդ իւրեանս». *αὐτῶ* = իւր, այսինքն՝ մարգարէին: — «Իրրեւելանէր Մովսէս ի լեառն անդր տեսանել», հեղինակը սակայն երեմայի վրայ կը խօսի, եւ զՄ.

անցողակի միայն կը հիւսէ *ὡς δὲ ἐξήλθεν εἰς τὸ ὄρος οὗ ὁ Μωσῆς ἀναβὰς ἐθεάσατο* = Թէ զիւրդ եկ նա (Երեմիա) ի լեառն անդր յորոյ վերայ ելեալ Մովսէսի տեսանէր... Հայը չէ եւ *ἀναβ.* բայերը իրարու միացուցած եւ Մ. ի տուած, իսկ յարաբերական *οὗ* անտեսած է: Գարձեալ այս ղիսուն մէջ քանիցս կրկնուած *ὡς*ը՝ ժամանակական շաղկապ է (իրրեւել), այլ յառաջբերական (պատմէ. Թէ զիւրդ, որպէս եւն), որով «ի մատենս առաջինս» գրուածներէն կը քաղէ հեղինակը: — Հ. 5. «այս ա մուրս անտառախիտս», Թարգմանչին ընտրած գոյականը՝ հեղինակին *οἶκον ἀντρώδην* արդէն կը բացատրէ, այնպէս որ վերագիրներն ինքնահնար ու աւելորդ են: Արդեօք *ἀντρώδην* եւ անտառախիտ բառերուն ձայնական նմանութենէն առաջնորդուած է: Անտառախիտ = *ἀλσώδης* 4 Թ. Գ. ԺԶ, 4 ԺԻ, 10. Եր. Գ, 6, 13. Եղ. ԻԻ, 6: — «Տարեալ դնէր ի ներքս». յուն. առանց անուարտիպ յաւելուածին՝ *εἰσῆνεγεν*: — Հ. 6. «...նշանակել զտեղին եւ ամենեւին ճանապարհ ի տեղի անդր ոչ կարացին գտանել». փոխ. «նշանակել զճանապարհն, եւ ոչ կարացին գտանել», — Հ. 7. «Իբր ոչ գիտէք եթէ անծանօթ հրաման է զտեղիդ կացուցանել». *ὅτι καὶ ἄγνωστος ὁ τόπος ἔσται* = անծանօթ եղիցի տեղիդ: Գուրեան, էջ 249, կը դիտէ. Ետեւառաջութիւն սպրդած է. ուղղելու է՝ «հրաման է անծանօթ զտեղիդ կացուցանել»: — Մինչեւ հաճեսցի տէր տէրանց ընդ արարածս իւր եւ ժողովել հրամայեսցէ Աստուած զժողովս ժողովրդեան իւրոյ: Բացատրիպ բառերը թարգմանչին կը պատկանին, բայց աստի նախագասութիւնները յեղաշրջած է. փխ. «Մինչեւ ժողովեսցէ Աստուած զժողովս ժողովրդեան իւրոյ եւ հաշտեսցի» = *ἕως ἃν συναγάγῃ ὁ θεὸς ἐπισυναγαγῇ τοῦ λαοῦ καὶ ἵλεως γένηται*: — Հ. 8. «Եւ երեւեսցին փառքն Տեառն ի սիւն ամպոյ. *ὁφθῆσεται ἡ δόξα τοῦ κυρίου καὶ ἡ νεφέλη*... *ἐδηλοῦτο* = երեւեսցին փառքն Տեառն եւ ամպն յայտնեսցի: Երկու բայերու փոխարէն մէկ հաս կը դնէ Հայը, անշուշտ որպէս զի չկրկնէ «յայտնել», զոր համարիս սկիզբն արդէն գործածած էր, եւ ասով մէջ յաջողելու համար՝ ինչ գործ. հոլովով միացուցած է ծփ. ի: «Սիւն ամպոյն» տեղւոյս իմաստին համաձայն է (տ. Herkenne, էջ 88): — Հ. 10. «Մաշեաց զփայտն եւ զողջակէզս պատարագացն... զողջակէզսն ի վերայ

սեղանոյն. τὰ τῆς θυσίας (Հմտ. Ա, 18)
... τὰ ὀλοκαυτώματα. Հայոն յաւելուածներն
... Զի Մովսէսը հրամայեալ ուտելի առնել
սիսի չէր հրամայեալ ուտելի առնել
զվասն մեղացն իջանէր հուրն եւ մաշէր
զպատարագսն. καὶ εἶπε Μωυσῆς· Διὰ τὸ μὴ
βιβρώσθαι τὸ περὶ τῆς ὁμαρτίας ἀνηλώθη =
եւ ասէր Մ., քանզի չեղեւ ուտելի վասն մե-
ղացն՝ հրով մաշեցաւ. Բողոքովին այլափոխուած
այս խօսքը կը մեկնեմ այնու, որ Հայը ծնւած չէ
կապած է էփէի (= չէր հրամայեալ) եւ ան-
հաշիւ ընդլայնած է կրկնելով 10 համարի վեր-
ջին մասը. — Հ. 13. «ի գիրս հարցափորձից».
յուն. ἐν τοῖς ὑπομνηματισμοῖς. 1 եղբ. 22,
յուն. ἐν τοῖς ὑπομνηματισμοῖς. 1 եղբ. 22,
2 եղբ. 15 շատ ճիշտ թարգմանուած է «գիր
սիշատակարանաց» հոս գործածուած «գիր
հարցափորձից» այս ձեւով այլուր չի պատահիր
եւ յունարէնի հետեւէն միայն կը համաձայնի,
քանի որ առ առաւելն պիտի նշանակէ՝ «քա-
ղաքական բանակցութիւններու եւ յարաբերու-
թեանց վրայ ճանող գիրք»։ Սխալ է Հայկ.
Բառ. ի (Բ. 69) «գիրք հարցափորձից» =
βιβλιοθήκη. զուգարուութիւնը, որուն առաջ-
նորդուած է նա համարիս մէջ գտնելով յուն.
նոյն բառը, Հմտ. սակայն § 4. Բ. 13. — «որ
(= զայլ հրովարտակս թագաւորաց) վասն ինչ
ինչ ի պատիւ տաճարին տուեալ էր.՝. քանի
ἀναθεμάτων = վասն պարգեւաց, «պատիւ
շատ դիւրաւ կրնայ գրադարական վերակալ ըլլալ».
որուն ապա նախդիր մըն ալ կցուած է, զայն ուղ-
ղելով կը ստանանք սկզբնաբուն համաձայն՝ բայց
թարգմանչէն ընդլայնեալ խօսք մը. — Հ. 14.
«եւ այժմ առ մեզ բովանդակեալ պահի».
καὶ ἔστι παρ' ἡμῖν = եւ այժմ առ մեզ
— Հ. 16. «Եթէ զաւուրս տօնիցն հանա-
պազորդ առնիջէ».
«Թողութեաց է սուրբ տեղին» ἡμῶς ἐλεήσει
καὶ ἐπισυνάξει ἐκ τῆς ὑπὸ οὐρανὸν εἰς
τὸν ἄγιον τόπον = գլխաւոր ի մեզ եւ ժո-
ղովեացէ զմեզ յամենայն բառերն ուրեք
սուրբ տեղին. Բացատրիւ բառերն ուրեք
պաշտօն հայերէնի մէջ. եւ որովհետեւ ուրեք
«ճառ չունինք պակասը յուն. օրինակին ընծայե-
լու» — Հ. 21. «եւ սակաւութիւն զբազմութիւն
զաշխարհս յաշտ գնէին, զխոստումն օրհնեալ
հաշտեալ» ὥστε τὴν ὅλην χάραν ὀλίγους ὄντας
λεηλατεῖν καὶ τὰ βάρβαρα πλῆθῃ διώκειν =
որպէս սակաւութիւն զաշխարհս անդին ընդ

բազմութիւն եւ զխոստումն զբազմութիւն
«Եւս գնեմ» (նաեւ՝ Ը, 18 = τοὺς ἐρχομέ-
νους ἐφ' ἡμῶς) անշուշտ կը նշանակէ «աշխարհ
թշնամարար»։ Այս իմաստը հաստատուել
կրցած, մանաւանդ որ խոստումն թշնամարար
անոր ենթակայ կը համարի. Թէ արդեօք ուրիշ
նման բառի մը հետ շփոթեմ է, չեմ կրնար
ըսել. — Հ. 22. «զճոյհապ»... զՀԲԵՂ.
յուն. միայն περιβόητον. — «կամ զմեծ
քաղաքն ամենայն յամենայն է յա-
ղատութիւն հասանել» յուն. առանց բացատրիւ
յաւելուածներուն՝ καὶ τὴν πόλιν ἐλευθερώσαι.
Դուրեւան (էջ 245) իրաւամբ կ'առաջարկէ
«հասանել» ուղղել՝ «հանել»։ — Գունարէն
բնագիրն այսպէս յառաջ կը տանի. καὶ τοὺς
μέλλοντας καταλύεσθαι νόμους ἐπανορθῶσαι.
Հայը զայս կը փոխեն աշխի պատրանքով.
Գուն. ἐλευθερώσαι բառին քով աշքը դար-
ձուցած էր բնագրէն՝ թարգմանութիւնը գրի
առնելու համար. ուղղելով շարունակել աշքը կը
հանդիպի մէկ տող վար ἐπανορθῶσαι բառին.
որուն վերջին վանկը կը համաձայնէ իւր թարգ-
մանած վերջին բառին, զայն կը համարի իւր կանկ
առած տեղը եւ անկէ կը սկսի վերստին թարգ-
մանել. — Հ. 24. «Զի հայեցաքմէք ի խուռն մե-
ծաթիւ համարոյ բանիցդ» Գուն. τὸ χῶμα
τῶν ὀρειδμῶν = ի խուռն համարոյ. — Հ. 25.
«Ընթերցանեցան» զբոսանս, իմաստն օրհն.
սիշատակ առանց աշխատութեան.
Այսպէս կ'իտարկելով, հակառակ Շի, խօսքն
զգալիօրէն կը մերձենաց բնագրին. միայն անոս-
րափիւ վերջին մասը կը պահէ իւր աղատու-
թիւնը. յուն. ... τοῖς δὲ φιλοφρονοῦσιν εἰς τὸ
διὰ μνήμην ἀναλαβεῖν εὐχοπίαν = իսկ որոց յօ-
ծալիս յուշի ունել՝ դիւրութիւն աշխատու-
թեան. Հայը φιλο + φρονεω ի ստուգարանու-
թեան (սիրով ի միտ առնուլ) կապուելով անշուշտ
«իմաստուն» թարգմանած եւ խօսքը քիչ մը
փոխած է. — Հ. 27. «Եւս հայ գոր-
ծիցէ զընկերացն ուրախութիւն եւ
ոչ զիւր դիւրութիւն խորհիցի» քան
«էջո՞սի տին էտերօն աստէլեան օսք օսքերէս
մեն» = եւ զհայեցիս այլոցն ինդրիցէ — չէ
ինչ դիւրութեան. նախադասութիւնը շրջած է.
կը շեշտէ օսք օսք. ի ենթակայական տարրը. էտ.
լոս. կը լու է անոր արդիւնագործ պատճառը յի-
շատակելով (մեծահայ սեղան — ուրախութիւն
շատակելով) «վասն բազմացն հաճութեան» ծնւած
τῶν πολλῶν εὐχαριστίαν ἡδῶς = վասն բազմաց

երախտապարտն մտաց հաճութեամբ... — Հա-
ճութիւն = εὐδοκεία, ἡδονή (ἡδύς). ԼԲ. Ի հետ
(Բ, 11) հայերէն բառին նաեւ εὐχαριστία Ի.
մաստը տալը, եւ այն, մեր այս տեղւոյն վրայ
միայն յեցեալ, մերժելի է, վասն զի Հայը ԵՄՊ.
անտեսած եւ ἡδέως Ի գաղափարն արտայայ-
տելով գոհացած է: — Լ. 28. «Առաջնոյն»
այսինքն հ. 24. յիշուած Յասոյն «պատմա-
գրի» = τῶν συγγραφεῖ: — «Ձեռքէն եւ
զբազկէն, եւ զկարծառօտ բանն Ի
համառօտ կացուցանել»: Յունարէնը —
τὸ δὲ ἐπιπορεύεσθαι τοῖς ὑπογραμμοῖς τῆς ἐπι-
τομῆς — սեթեւեթեալ ու խրթին ասութիւն
մըն է (= զհետ երթալ կանոնաց համառօտե-
լոյ), զոր չէ հասկցած Հայը եւ ասոր փոխարէն
ἐπιτομή գաղափարն հայացուցած է այլեւայլ
ձեւերով: «Ձկարծառօտ բանն Ի համառօտ կա-
ցուցանել» անիմաստ նոյնաբանութիւն, մանա-
ւանդ թէ հակառակաբանութիւն է. կը բաղձայի
ուղղել. «կարծառօտ համառօտ զբանն կացու-
ցանել» = Յասոյն ընդարձակ պատմութենէն
քաղուածներ ընել (ἐπιτομή): Արդ մեր թարգ-
մանիչը «կարծառօտ համառօտ» կը գործածէ
երկու անգամ (Լ. 31, 32) այս իմաստով: Լ. 23:
ըսած է՝ «կարճ Ի կարճոյ ցուցանել»: —
Լ. 29 Ի մէջ հայ թարգմանիչը դարձեալ թողուով
իւր բնագիրը, իւր նկարագրիչ տաղանդին ան-
ձնատուր կ'ընէ գրիչը: Հեղինակին «ամբողջ»ը
իւր մասերուն բաժնելով, նոր պատկեր մը կը
ստեղծէ. «Որպէս վասն հասարակաց (տ.
§ 4, Բ, 28) շինութեան ապարանից՝ բազ-
մաց զգործ բաժանեալ, բայց սկիզբն
եւ կատարածն շինուածոցն Ի բուն ճար-
տարապետ անդր հայի. այլ ծեփելն եւ գու-
նելն եւ արծնելն եւ նկարելն, այն Ի զար-
դարիչ անդր հայի». καθάπερ γὰρ τῆς καινῆς
οἰκίας ἀρχιτέκτονι τῆς ὁλῆς κακαβολῆς φρογ-
τίστεον, τῷ δὲ ἐγκαίειν καὶ ζωγραφεῖν ἐπιχει-
ροῦντι τὰ ἐπιτήδεια πρὸς διακόσμησιν ἐξέτασ-
τεον = որպէս Ի նորաշէն տան՝ ճարտարապետին
է զըզմանդակ շինուածոցն հոգալ, մինչդեռ այնմ
որոյ նկարելն եւ գունելն յանձն առեալ իցէ,
հոգ Ի մօի է զկարեւորացն վասն զարդուն: —
Լ. 29. «Սոյնպէս եւ մերս». փխ. «սոյնպէս
եւ, թուի ինձ, առ մերս է» = οὕτω δοκῶ καὶ
ἐπὶ ἡμῖν: Լ. 30. «Ձհետ վարել ճշմարտու-
թեան բանիցն». կը համաձայնի περὶ πᾶντων
ποιεῖσθαι λόγων եղծեալ տարբերակին (A. 44,
55, 71, 74, 93, 243, Compl.) հարազատ է
ընդունուած բնագիրը. περὶ πάντων ποιεῖσθαι

λόγον = զամենայնէ ճառ արկանել: — «Ձխորին
խորհուրդս խորագիտութեամբ Ի վեր բերել.
πολυπραγμονεῖν ἐν τοῖς κατὰ μέρος = զմանր
մանր մասունս իրացն Ի քնին արկանել: 26մ
կարծեր որ ըստ պատահման խ... խ... խ... իրա-
րու հանդիպած ըլլան. բառախաղին զոհած է
իմաստը: — Լ. 31. «Այլ զհամառօտ կարծա-
բանից՝ որպէս (ձ՝ որ) այժմիկ պատմելոյ յանձն
առեալս իցէ, յինէն պահանջելի է». τὸ σὺν-
τομον τῆς λέξεως μεταδιώκειν καὶ τὸ ἐξεργασ-
τικὸν τῆς πραγματείας παραιτεῖσθαι τῷ τῇν
μετάφρασιν ποιουμένῳ συγχαρήτεον = իսկ փոյթն
համառօտ զբանն հատանելոյ եւ Ի մանրապա-
տմա ճառից խորշելոյ նմա յանձն է, որոյ է
զնութիւն յայլ կերպարանս ածել: Անշուշտ չէ
հասկցած τὸ ἐξεργ — μεταφ. ποι. եւ այս
պատճառաւ չէ թարգմանած: Բայց մնացած
մասին մէջ ալ օտար կը մնայ բնագրին: Նկատու-
թեան արժանի է լեզուն:

Գ Լ Ո Ւ Ս Գ.

Լ. 2. «Հարկ Ի մի լինէր». փխ. դէպ
լինէր = συνέβαινε: — «Մեծարել զերեւ-
ւելի տաճարն հրովարտակօք, պատարա-
գօք եւ տրօք բաղմօք». τιμᾶν τὸν τόπον
καὶ τὸ ἱερὸν ἀποστολαῖς ταῖς κρατίσταις δοξά-
ζειν = մեծարել զտեղին եւ զտաճարն ընտի-
ր պատարագօք փառաւորել: Լին թարգմա-
նութեան մէջ բացատրիկ բառերը Հայուն ընդ-
լայնումներն են, իսկ մեր թարգմանութեան բա-
ցատրիկները՝ անոր դուրս թողուցածները կը
մատնանշեն: Բնականաբար խօսքին իմաստը էա-
պէս կրած չէ: — Լ. 3. «Մինչեւ Սեղեւկոս
արքայ կողմանցն ասիացւոց Ի սպաս պաշտա-
ման կայր, եւ յիւրոց մօից զամենայն սպաս
պաշտաման Ի պատարագս ողջակիզացն ծախէր:»
Բնագիրը կ'ըսէ. մինչեւ Ս... զամենայն որ
ինչ պիտոյն էր Ի պաշտօն պատարագաց յիւրոց
մօից ծախէր = χορηγεῖν ἐκ τῶν ἰδίων προσό-
δων πάντα τὰ πρὸς τὰς λειτουργίας τῶν θυ-
σιῶν ἐπιβάλλοντα δαπανήματα. Լին թարգմանու-
թիւնն աւանդուած ձեւով այնքան անհեղեղ է,
որ թարգմանիչը պատասխանատու բռնելու փո-
խարէն կը բաղձամ այսպէս վերակազմել սկզբնա-
կանը. «մինչեւ Ս... յիւրոց մօից զամենայն
Ի սպաս պաշտաման՝ Ի պատարագս ողջակիզացն
ծախէր», Գուրս նետելով «Ի սպաս պ. կայր»
հաւանաբար կրկնագրութեամբ ներս սպրդած

երեւոյթ մը — եւ ապա նաեւ այն ամէն տեղերուն վրայ, որոնց մէջ անոնք հոժ բազմութիւն կը կազմէին — Ասորիք, Փիւնիկէ:

Հ. 6. «Ազգի ազգի գանձիցն» τὸ πλῆθος τῶν διαφόρων = զբազմութիւն գանձից: — Հայը շարունակելով կը փախցնէ՝ καὶ μὴ προσήκειν αὐτὰ πρὸς τὸν τῶν θύσσιων λόγον = եւ չգուցէ համեմատութիւն ի միջի ընդ զոհս ողջակիզացն: Հոս ալ աչքի վերպանք կայ. այս նախադասութեան թէ յառաջ եւ թէ վերջը εἶναι կը գտնուի. առաջինին քով կանկ առած եւ սխալմամբ երկրորդ εἶναιէն շարունակած է. հ. 6. «եւ պարտ այնպէս էր, ասէ, ընդ ձեռամբ արքայի ի սպաս զոհիցն պաշտել զայն» Սակայն հայրենադաւ Սիմոն հայ թարգմանչին կարծածէն բոլորովին ուրիշ բան կը յուսադէ. εἶναι δὲ θύνατον ὑπὸ τῆν τοῦ βασιλέως ἐξουσίαν πεσεῖν ἄναντα ταῦτα = թէ մարթիցէ ընդ ձեռամբ արքայի արկանել զայն ամենայն: — Հ. 7. Յանձն առին Ապողոնիոս եւ թագաւորն ... ցուցանել. աւելի ընտիր է ք «Յանձն առ Ա. թագաւորն ... ցուցանել» Բայց այս ալ սկզբնագրին համեմատ չէ. συμείξας δὲ ὁ Ἀπολλώνιος τῷ βασιλεῖ... ἐνεφάνισεν = իբրեւ Ա. թագաւորին ընդ առաջ ել... եցոյց: Գանի որ թարգմանիչն այլուր (ԺԳ. 3. ԺԴ. 14, 16. ԺԵ. 26. 1 ՄԿ. ԺԱ. 22) συμμ. ուղիղ կը թարգմանէ, հարկ է ենթադրել, որ հոս կամ սխալ կարդացած եւ կամ ըստ կամի փոխած է: — «Յառաջ կոչեաց» յուն. աւանդուած բնագիրն ունի προχειρισάμενος = ընտրեալ. բայց կարելի է շատ դիւրաւ (հմտ. ԺԴ. 12) προσκαλεσάμενος տարբերակն ենթադրել Հայուն սկզբնագրին մէջ, ինչպէս ունի նաեւ Ասորին: — «Չհանդերձապետ» յուն. τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων = (զպետ) ի վերայ իրացն (արքունի): «Հանդերձապետ» պարսկական տիտղոս մըն է, որ Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութեան մէջ յաճախ կը գործածուի յունական տիտղոսներ կամ պաշտօններ արտայայտելու համար: Եւ որովհետեւ պարսկական-հայկական ու յունական տիտղոսներն իրարու ճշգրիտ չեն համաձայնիր (Hübischmann, Arm. Gramm. I, էջ 179), այս պատճառաւ հայերէն նոյն բառը յուն. այլեւայլ տիտղոսներու տեղ կը բռնէ, բնականաբար իմաստը միապետելով կամ փոփոխելով, այսպէս «Հանդերձապետ» οἰκονομος, 3 ԹԳ. ԺԶ. 9. προστάτης, ԵԼ. Բ. 12. ταμίσις եւ. ԻԲ. 15: — Հ. 7. «Հանել բերել ի քաղաքէ անտի. ἐκχομιδὴν ποιήσθαι

բացատրւելով թարգմանչին են. կրկին. բայ՝ ոչ լոկ իբր զարդ զրուած է այլ յուն. ἐκ- մասնիկը բացատրելու համար: Հ. 8ի մէջ երկու անգամ «վաղվաղակի» (չու արար. — կատարէր) կը յաւելու: — Հ. 9. «Սիրով ամենայն առատութեամբ» յուն. միայն առաջին բառն ունի: Եւ «Սիրով կը կարգան» Սիմոն, որքան ալ առաջին ակնարկով ընտիր երեւայ այս տարբերակը, սակայն «Սիմոն» տակաւին քահանայապետութեան չէր բարձրացած: Գրչագիրներու գերղգօնութեամբ կը մեկնուի սրբագրութիւնը: — Թարգմանիչը կը խղէ զարձեւալ սկզբնագրին դրած կապանքները եւ ազատ կը շարադասէ. «Սկսաւ նա պատմել նոցա, որպէս ցուցին արքայի եւ ասէ. ո՞ր, կամ ընդէ՞ր, եւ կամ որպէս ամբաստան եղին զձէն զառարբայի, եւ կամ արդարեւ այնչափ գանձք իցե՞ն, զոր ասացին» ἀνέθετο περὶ τοῦ γεγονότος ἐμφανισμοῦ καὶ τίνος ἔνεχεν παρέσσι διεσάφηναι ἐπυνθάνετο δὲ εἰ ταῖς ἀληθείαις ταῦτα οὕτως ἔχοντα τυγχάνειν = ծանօթս ետ վասն ցուցանելոյն եւ յայտ արար, եթէ վասն քր իրիք եկեալ իցէ. հարցանէր, եթէ արդարեւ իրացն այնպէս դիպեալ իցէ: — Հ. 10. «Եկաց յառաջ .. եւ ասէ, ե՛ն ե՛ն արդարեւ» ὑποδείξαντος = իբրեւ ցուցանէր: — Հ. 11 «այլ ոչ եթէ այնչափ որչափ ամբաստանող նամակագիրն... խօսեցաւ» οὐχ ὥσπερ ἢ διαβάλλον = ոչ որպէս ասէ բանասերուն: Նամակագիր = ἐνδεικτής Դ. 1. Զ. 10 եւ հոս՝ διαβάλλον՝ մեր գրքին յատուկ: — Հ. 13. «Նա իրրեւ լուաւ զբանս քահանայապետին» ընդունուած յուն. բնագիրը՝ «ὁ δὲ Ἠλιόθωρος» = իսկ Յեղիոթորոս. բայց A. 55, 106՝ ὁ δ' ἔτερος = իսկ միւսն: — Հ. 13. Համարին օգնութեամբ 14. համարը թարգմանիչն կ'ընդլայնէ այսպէս. «որ եւ ժամ յայտ առնէր՝ մտանել համարել. + առնել պատրաստէր ըստ հրամանին արքունի» ταξάμενος δὲ ἡμέραν εἰσῆγει τὴν περὶ τούτων ἐπίσχεψιν οἰκονομῆσθαι = իբրեւ ի սահմանեալ աւուր ի ներքս եմուտ, զի տեսցէ քննեսցէ: — «Զան եւ վտանգ խռովութեան» միայն ἀγωνία = խռովութիւն: — Հ. 15. «ողջանարատ հասուցանել մարթասցէ» σὼα διαφυσλάξαι = անարատ պահեսցէ: Հայը փոխանակ խնդրուած պատճառին՝ բաղձացուած արդիւնքն կը գնէ: Այս խօսքը բառ առ բառ կը կրկնէ նաեւ հ. 22: — Հ. 17. «Իջեալ մածեալ պատեալ պաշարէր»

νος και πάσης ἐσπερημένος ἐλπιδος και σω-
τηρίας ἔβριπτο: — Իսկ Տ. 30 կրնանք բռնել որ
առանց իմաստի փոփոխութեան Հայր գրեթէ
ամէն բառի վրայ բան մը աւելցուցած է. «Իսկ
շուրջ զՈսեան էին» փխ. «Իսկ նորա»: — Ζηαιο
կը կարգան «զնէեմեան», գրչագրական սխալ
մը Բ. գլխուն ազդեցութեամբ ծագած. —
«զիւր տեղիս սրբութեան» փխ. «զիւր
տեղին»: — «Խոսվութեամբ» զանց կ'առնու
ծէօս: και = ահիւ եւ. — «Յերեւել փառաց»
«աւրախութեամբ ընդ + եւ անպակաս
զուարթութեամբ», նախագասութեան աւար-
տելէն վերջ ըրած յաւելուածով կարծես
կ'ուզէ հասկցնել, որ Եւփրոսոնի հանդէպ «ու-
րախութիւն» շատ տկար կը մնայ: — Հ. 31.
«Գոնէ զընչն շնորհել նմա. այնպէս ան-
կեալ ՀարաՀար ի վերայ յետին ժա-
մանակի այրն ցամաքեալ դնէր» փխ.
«Գոնէ զկեանսն շնորհել նմա, որ ամենեւին ի
վերջին շունչ ապաստան դնէր = και τὸ ζῆν
χαρίσασθαι: τῷ παντελῶς ἐν ἐσχάτῃ πνοῇ κει-
μένῳ»: — Հ. 32. «Ի խնդրուածս լինէր,
պատարագս մատուցանէր. հեղինակը «աղօթքը»,
իբր բնական պատրաստութիւն զոհի» կը լռէ,
Հայն ինքնին կ'աւելցնէ: — Հ. 33. «Վաղ-
վաղակի... գային ի ջանէին առաջն»
փխ. «Դարձեալ երեւեցան», = πάλιν ἐφάνησαν.
Ջայս այսպէս փոխելէն վերջը, երբ հեղինակը
յետոյ՝ Տ. 34 կ'ըսէ. «աներեւոյթ եղին», Հայն
ինք իրեն հաւատարիմ մնալով. «անդէն վերա-
ցան» (իշին — վերացան) կը դնէ: — Ուշագրաւ
է թէ ինչպէս կը լրացնէ Հայր կարծեցեալ պակաս
մը. վերը Տ. 31 Հեղինորոս անբարբառ
խելակորոյս՝ ճգնաժամու մէջ էր. Տ. 35 ի մէջ
Հեղինորոս զոհ կը մատուցանէ ի շնորհակալու-
թիւն, ասկէ յառաջ Հայր կը դիտէ որ Հեղին-
որոս «իբրեւ անձին զգաց, յոտն կա-
ցեալ վաղվաղակի» եւն, զայս հեղինակը
կը լռէ, վասն զի Տ. 34 է բացայայտ կը հե-
տեւի: Նմանապէս ընդարձակելով կը պատմէ
Հեղինորոսի ըրածները. «Ողջակէզս պատարա-
գաց մատուցանէր Տեառն, ու խոսս եւ աղօթս
մեծամեծս կատարէր Տեառն, որ շնորհեաց նմա
զոգիսն, եւ անդէն ի նոյն Հափ յառա-
ջինն զօրացոյց»: Բացատրելով Հայրն
սեպհական են: — Հ. 36. «Եւ ընդ ամե-
նայն տեղիս ընոյր զսքանչելիսն Աս-
տուծոյ վկայութեամբ» փխ. «Եւ ամենեցուն
դնէր վկայութիւն զգործոցն մեծին Աստուծոյ»
= ἐξεμαρτύρει δὲ πᾶσιν... ἔργα τοῦ θεοῦ

μερίστου. — Ապա կը յաջորդէ դարձեալ նկարա-
գրական տեղիք մը, որ կը ցուցնէ, թէ ինչպէս
Հայր վկայանման կենդանի խօսակցութիւններ
կը կերտէ եւ նոր գաղափարներ կը հիւսէ:
— Հ. 37—38. «Թագաւորն իբրեւ սկսաւ
հարցանել զՀեղինորոս. թէ որպէս, զի ա՛րդ
յո՞ր գործ երթեալ է իր, զինչ վճարե-
ցեր: Սկսաւ տալ զընոյցս քանքատե-
լով եւ ասէ. «Տ, յետուսաղէմ եր-
թեալ երթիցէ որ դք ձեր թշնամի եւ իրաց
մեծաց ձերոյ վնասակար իցէ, զնա՛ հրա-
մայես ջեր յղել, եւ գտնիք զնա անտի այսր
գանալից Հարագան, թէ ապրել միայն կարացէ»,
փխ. Իբրեւ եհարց թագաւորն զՀեղինորոս.
զո՞ք արդեւք մարթիցէ առաքել միւսանգամ
յետուսաղեմ, ասէ. «Թէ է քո թշնամի կամ
մատնտու իրաց արքունեաց, յղեա՛ զնա անդր»
եւ ընկալցիս զնա յետս՝ գանալից, թէ ապրել
միայն կարացէ: — Հ. 39. «Որոյ զօրու-
թիւնն յերկնից երկինս (Ե՛րկիր)»
փխ. «Որոյ տուն բնակութեան են երկինք»,
= ὁ τὴν κατοικίαν ἐπουράνιον ἔχων: — «Թշնա-
մութեամբ կամ թէ արհամարհանօք» փխ. «ի
Հար միտս» = ἐπὶ καχώσει: — «Եւ ծած-
հար ու ծովք հարեալ», անշուշտ նախըն-
թաց ստորագրութեան ազդեցութեամբ վերստին
կը դնէ այս յաճախ կրկնած ասութիւնը, մինչ
հեղինակը կը շատանայ բսելով. τὸ πτωγ: —
Հ. 40. «Այսչափ բանք եղին» փխ. այսպէս իբրեւ
վճարէին = οὕτως ἐχώρησεν, հմտ. Ժ, 9. «այս-
չափ» բանք. իսկ յոյնը՝ οὕτως εἶχε = այսպէս
դիպէր:

(Ըրեւելի)

Հ. Ս. ԿՈՐԵԱՆ

1 Հմտ. աստութիւնս գրեթէ բառ առ բառ. Բիւ-
զանդի քով՝ «Ապա հայեցան բազմութիւն ժողովոյ վկայիցն»
եթէ «բոլոր» յոր հորձ երթեալ էին՝ վճարէցէ: Պատասխանի
տուեալ ասէին, թէ էր իսկ յորժամ ի ձենը գնացաք,
սպանաք զթշնամին ճշմարտութեանն զՎաղէս. ի սոյն ժամ
առ ձեզ դարձեալ եկեալ եմք աւասիկ առ ձեզ» (Բուդ.
Գր. Ժ, էջ 87). Բուզանդի աղբրը Մակարայեցւոց հետ
պարզ է: Եւսոր պիտի անգրագառնանք վարը: